

כ"כ בלך בן צפור

ילחכו הקהל את כל סביבותינו כלחוד השור
 את ירק השדה, ובלק בן צפור מלך למואב
 בעת ההיא, היינו שכל זה הוא מדברי מואב
 אל זקני מדין שאמרו כי בעת ההיא אשר
 היא עת רעה מאוד אשר עתה ילחכו הקהל
 את כל סביבותינו וכו' לכהפ"ת אם הי' לנו
 מלך גבור או חכם גדול הי' בא לעזרתינו
 באיזה אופן שיהי אבל עם רוע המזל שלנו
 עוד אין לנו מלך הגון וראוי שיושיע אותנו
 (כמו שפירש"י ז"ל שלא הי' ראוי למלכות
 וכו' וכיון שמת סיחוד מנוהו עליהם לצורך
 שעה) כי אם ובלק בן צפור מלך למואב
 בעת ההיא, היינו בעת רעה כזאת יש לנו
 מלך הדיוט כמוהו, כל זה ראה ושמע בלק
 מדברים בפניהם ע"כ נכנסה הקנאה בלבו,
 ורצה להראות איזו פעולה גדולה שיעשה
 לטובת המדינה שלו, וישלח מלאכים אל
 בלעם בן בעור פתורה וכו' ארץ בני עמו
 של בלק שהי' מכיר אותו היטב ושלח
 לקרוא לו לאמר וכו' כמפורש כל הענין
 והיינו מהמת גדול הקנאה שבערה בלבו
 על שמבזין אותו כ"כ רצה להראות איזו
 פעולה נשגבה לטובת עמו. (כמדומה לי
 שאמר זה בשם הרב בעל ספר הכתב
 והקבלה וכו')

וירא בלק בן צפור את כל אשר
 עשה ישראל לאמרי ויגר מואב
 וכו' ויקץ מואב וכו' ויאמר מואב וכו'
 ובלק בן צפור מלך למואב בעת
 ההיא וישלח מלאכים וכו' ארץ בני
 עמון וכו'. עיי"ש. התמיהא פה רבה מאוד
 א' דבתחילה תולה כל הענין על בלק והתחיל
 וירא בלק וכו' את כל אשר עשה ישראל,
 ואח"כ תולה הענין במואב ויגר מואב, ויקץ
 מואב, ויאמר מואב, ב' אלמה אחרי כל
 סיפורי המעשה מסיים ובלק בן צפור מלך
 למואב בעת ההיא, למה המתין עד לבסוף
 הו"ל לאמר תיכף וירא בלק בן צפור מלך
 מואב את כל אשר עשה וכו' ותי' רבינו
 זצ"ל, דה"פ וירא בלק בן צפור את כל
 אשר עשה ישראל לאמרי היינו כמו שפי'
 רש"י ז"ל שאמרו אלו שני מלכים שהיינו
 בטוחים עליהם לא עמדו בפניהם אנו על
 אחת כו"כ ע"ש, גם ראה בלק כי ויגר מואב
 מפני העם מאוד כי רב הוא, ע"כ אין שום
 עצה לעשות מלחמה עמהם, כי כיון שכבר
 נכנס המורא בלבו בוודאי יפלו במלחמה
 וגם ראה כי המורא גדולה כ"כ עד כי
 ויקץ מואב מפני בני ישראל היינו שקצו
 בחייהם ממש כמו שפירש"י ז"ל, וגם ראה
 ושמע כי ויאמר מואב אל זקני מדין עתה

1
1
3

6

11

24

כי ידעתי את אשר תברך ואת אשר תואר

יואר כב, ו

יש להבין - שאל הצדיק רבי שמחה בונים מפשיסחא - הרי
 כל כוחו של בלעם היה אך ורק לקלל, כי ידע לכוון את הרגע
 שבו הקב"ה כועס, אולם מנין שאב הרשע הזה כח גם לברך?
 אלא - תירץ הרבי - ניתן להבין זאת על פי משל:
 קבוצת אנשים יצאה פעם ליער עבות כדי לצוד חיות ובתוכם
 היה נוכל אחד רמאי ובעל גאוה.

2

הרמאי
העבד
הזר
ה' ב

ראה הנוכל כי מרחוק עומד שועל ליד הנחל ושותה מים.
 ניגש האיש אל מקום שגדלים בו קני סוף ושם כרת לעצמו קנה
 אחד איתו ניגש אל חבריו ושאל: האם מאמינים אתם כי עם
 הקנה הזה אשר בידי יכול אני להרוג את השועל הזה?...

דבר כזה לא יתכן - צחקו האנשים - מי שמע על קנה סוף
 שיכול להרוג שועל?... אין הדבר מתקבל על הדעת!

אם תתנו לי מאה דינרי כסף - אמר הנוכל - אראה לכם כי
 אני מסוגל לדבר זה.

הסכימו חבריו לתת לו מאה דינרים אם יצליח לצוד ולהרוג את
 השועל בקנה שבידו.

כיוון הנוכל את קנה הסוף ועשה עצמו כמכוון אל המטרה, וברגע
 הנכון השמיע קול הדומה ליריית רובה, "פא", ובו ברגע נפל השועל
 שדוד ומת...

1

(כב,כח) ויפתח ה' את פי האתון
ותאמר לבלעם מה עשיתי לך כי
הכיתני זה שלש רגלים.

וברש"י (ממדרי"ט) זה שלש רגלים, רמו
לו אתה מבקש לעקור אומה החוגגת שלש
רגלים בשנה. וצריך ביאור, איזה ענין מיוחד
הנה כאן להזכירו דוקא מעלה זו של ישראל,
שהם חונגים שלש רגלים בשנה.

נתכן לפרש שבאמת רצתה האתון לרמו לו
לבלעם את הטעם למה היא ממאנת ללכת,
והוא משום שאינה רוצה לעשות אפילו פסיעה
אחת כנגד רצון השי"ת. והנה בגמ' סוטה (כב.)
מבואר שאם יש שתי בתי כנסיות, אחת
קרובה לביתו והשניה היא יותר רחוקה, ראוי
ללכת לרחוקה ומקבל בזה "שכר פסיעות".

יש להעיר על*מה שלא מצינו ענין זה אצל
שאר מצוות, שהרי לא שמענו מעולם שאם יש
לו לאדם שתי סוכות - אחת קרובה ואחת
בחוקה - שראוי ללכת לרחוקה, וכן כתב
המהר"ל שדין זה אינו נוהג אלא בהליכה
לבית הכנסת. ונראה שבאמת עיקר הענין של
שכר פסיעות נובע ממצות עלייה לרגל,
שהולכים מרחוק לבית המקדש, וכמה כתובים
מורים על החשיבות המיוחדת של "הליכה"

לבית המקדש (תהלים קכב,א) "בית ה' נלך",
(שה"ש ז,ב) "מה יפו פעמך בנעלים בת נדיב",
ולכן שייך ענין זה גם בבגת הכנסת שהוא
מקדש מעט, אבל לא בשאר מצוות.

וזהו שרמזה האתון לבלעם, שאתה רוצה
שאני אלך פסיעות כנגד רצון השי"ת, אני לא

אלך אף פסיעה אחת כנגד רצונו, שהרי בודאי
עונשים על כל פסיעה ופסיעה כנגד רצון
השי"ת, כמו שנותנים שכר על כל פסיעה
ופסיעה של עשיית רצונו, וזוהי זכותה של
אומה זו החוגגת שלש רגלים בשנה עם
פסיעות בלתי ספורות של עלייה לרגל לכבוד
השי"ת.

(3) חבריו שעמדו על ידו התפעלו מאד ממעשה זה, והתחילו באמת
ובתמים להאמין בו שהוא בעל תכונות מיוחדות המסוגל עם קנה
רצון להרוג שועל מרחוק. אבל, הם לא ראו, כי מן הצד השני
של היער עמדו ציידים אחרים ובידם רובים אמיתיים, והם המה
אשר כוונו וירו בשועל והמיתוהו...

רק הנוכל הערום הזה, שהיתה לו ראייה רחוקה מאד, ראה אותם
מתכוונים ומתכוונים לצוד את השועל, וכאשר ראה שהשועל
נמצא כבר על הכוונת של הציידים, נתן הוא את הצעקה "פא"
כאילו הוא יורה ברובה אמיתי.

כן הוא גם הנמשל - סיים הרבי - בלעם הרשע היה איצטגנין
גדול היודע מה יקרה עם איש פלוני אלמוני בעתיד, וכאשר היה
חואה באיצטגנינותו שאיש זה או אחר מזלו עומד להאיר לו, בא
אליו ואמר לו: "אם ברצונך שאברך אותך שתהיה עשיר גדול -
שקול לידי סכום כסף נכבד, ותהיה בטוח שברכתי אליך תתקיים".
וכאשר ראו הגויים ש"ברכתו" מתקיימת, הוציאו עליו שם: "אשר

תבורך מבורך". אבל באמת ברכת בלעם היתה ריקה מכל תוכן,
ולא היה לו שום כוח לברך מעצמו...

(4) מה עשיתי לך כי הכיתני זה שלש רגלים (כב:כח)

ברש"י, אתה מבקש לעקור אומה החוגגת שלש רגלים בשנה עכ"ל.
ואינו מוכן דמה רצתה בזה. ועיין בשפתי חכמים. ויש לפרש בפשוטו, דהלא
בג' רגלים בשנה זוכה אף הפחות שבישראל לראות פני ה', וכדרך שבא
לראות כך בא ליראות, נאתה מתפאר במה שאתה יודע דעת עליון, והלא
הם זוכים לגילוי שכינה ג' פעמים בשנה ע"כ. אבל יותר נראה לפרש, דכל
כוחו של בלעם הוא במה שיודע דעת עליון, היינו לכוון אותה שעה של
זעם, והנה יסוד ג' רגלים הוא דניתן הזמן לישראל ויש בכוחם לקבוע זמן
המועדים, דאתם אפילו שוגגים ומזידיים וגם הקב"ה מתנהג ע"פ הוראתם,
כדאיחא בחז"ל דאמר לבי"ד של מעלה אני ואתם נרד לדעת מתי קבעו
בי"ד זמן של ר"ה לבוא למשפט, וע"י אותם הקביעות של בי"ד הם שולטים
גם על הטבע, כידוע מהירושלמי בענין פחותה מבת ג' שבתולי חוזרות,
וא"כ שהזמן תלוי ביד ישראל לגמרי, א"כ אתה צריך להבין שהם יכולים
להשפיע שהקב"ה ישנה שעתו של זעם שגם זה תלוי בהתנהגות בני", ולכן
אמרו (ברכות ז.) מלמד שכל אותן הימים לא זעם.

(6) תוכי ארצי

"הן עם לבדד ישכון ובגוים לא יתחשב" (כג:ט) - מהו
לשון "הן"? ב"לקזט שמעוני" מובא ש"הן" בלשון יונית אחד, ללמדנו שאין
הקב"ה מחשב את בני עם אומה אחרת. תדע לך שכן הוא. חשוב כל האותיות
ותמצא שלכולן יש להן זוג חוץ מאותיות "ה" ו"ג" שאין להן זוג. א'
שהא אחד, וט' שזה השעה, וכשמזווגים אותן ביחד, הרי עשרה. ב' -
שנים, ח' - שמונה, הרי עשרה. א"ט ב"ח ג"ז ד"ו ה' אין לה זוג. וכן י"צ
כ"פ ל"ע מ"ס, נ' אין לה זוג. במדרש איתא: אמר הקב"ה, כשם ששתי
אוסיות הללו [הן] אינן יכולות להזדווג עם כל האותיות אלא לעצמן, כך
ישראל אינן יכולים להדבק עם כל הגוים, אלא לעצמן, מפורדים. שאפי' שונא
גזר עליהם לחלל שבת ולבטל המילה או לעבוד ע"ז, הן נהרגין ואין מתערבין
בהם. שנא' הן עם לבדד ישכון ובגוים לא יתחשב". ומה אני עושה, כל
שונא וכל אויב שיגזור עליהם גזירה אני הורגה, שנא' הן עם כלביא יקום".

2

(7)

אמנו 3
17/38

From Curse to Blessing¹

T

he opening verse in the daily order of public prayer is the familiar "*Ma tovu ohalekha Ya'akov, mishkenotekha Yisrael*," "How good are your tents, O Jacob, your dwelling places, O Israel" (Numbers 24:5). It must be quite an important verse to be so strategically and significantly placed, as it is the very first thing we say as we enter the synagogue. And indeed it is just that. For as the opening chord in the overture to the Morning Services, "*ma tovu*" sets the key for the entire day of prayer, the symphony of the Jew's mind and heart and soul rising harmoniously with those of all of Israel towards our Father in Heaven.

Just what does this verse mean? Our Sages (Pesikta Numbers 129) interpreted "tent" and "dwelling place" to refer to synagogues and religious schools. "How good are your synagogues and your halls of study" is the meaning of this blessing. May they increase in influence and grow in beauty and splendor. And this blessing, which is found in today's *sidra*, comes from a most surprising source. It was first uttered, our Bible tells us, not by a Jew but by a non-Jew – and an enemy of Israel, at that. It was

1. July 10, 1954.

(3)

Balaam *harasha*, the wicked one, who, upon seeing Israel's tribes arrayed in the desert about the Tabernacle, exclaimed "ma tovu." And there is yet something more surprising in the entire episode, something that makes the choice of this verse for our opening prayer even less understandable. Tradition consistently reports, in all its comments on this episode, that Balaam fully intended to curse Israel. He had been hired to do so by the Moabite king Balak. Seeing Israel proudly and devoutly arrayed about the Tabernacle, Balaam arose and wanted to curse Israel, saying, "May you not have any synagogues and schools, may they diminish in influence and in scope." But instead of a curse there issued forth from his mouth, by divine command, the blessing of "ma tovu."

But if so, then it is difficult to understand this choice of "ma tovu." Was it not intended as a curse? Was it not uttered by an enemy of our people, by the ancient forerunner of the modern intellectual anti-Semite? Indeed, one of the outstanding halakhic scholars of all generations, the Maharshal (Rabbi Solomon Luria, sixteenth century), wrote in his Responsa (#64): "I begin with the second verse and skip "ma tovu," which was first recited by Balaam, and he intended it as a curse." This is the weighty opinion of a giant of the *Halakha!*

And yet our people at large did not accept the verdict of the Maharshal. We have accepted the "ma tovu," we have given it the place of honor, and as we well know, it has become the "darling" of cantors and liturgical composers. And if all Israel has accepted it and accorded it such honors, then there must be something very special about it that somehow reflects an aspect of the basic personality of the Jew and a deep, indigenous part of the Jewish religious character.

That unique aspect of our collective character, that singularly Jewish trait which manifests itself in the choice of "ma tovu" under the conditions we mentioned, is the very ability to write a blessing out of a curse. We say "ma tovu" not despite the fact that it was intended to harm us, but because of that very fact. It is Jewish to find the benediction in the malediction, the good in the evil, the opportunity in the catastrophe. It is Jewish to make the best of the worst, to squeeze holiness out of profanity. From the evil and diabolical intentions of Balaam, "May you not have any synagogues and schools," we molded a blessing of "ma tovu," which we recite just as we enter those very halls of worship and study.

Hasidism, in the symbolic language of its philosophy, elevated this idea to one of its guiding principles. We must, Hasidism teaches, find the *nitzotz* in the *ketifa*, the "spark" in the "shell" - that is, we must always salvage the spark of holiness which resides in the very heart of evil. There is some good in everything bad. The greatness of humanity consists of our ability to rescue that good and build upon it. In fact, that is just how the entire movement of Hasidism had its beginning. European Jewry, suffering untold persecutions, was desperately seeking some glimmer of hope. There was a tremendous longing in every Jewish heart for the Messiah. There was a restlessness and a thirst for elevation. (Two false messiahs,¹ one a psychoneurotic and the other a quack and charlatan, proclaimed themselves messiahs and led their people astray. All European Jewry was terribly excited about these people. Soon one led them into Mohammedanism and the other into Catholicism. The common, simple Jews of Eastern Europe - those who suffered most and who bore the most pain - were completely depressed by this tragedy of seeing their only hopes fizzle and die. Now there was nothing to turn to. And here the Baal Shem Tov stepped in, took these yearnings and longings and pent-up religious drives and directed them not to falseness and apostasy and tragedy, but channeled them into a new form, into sincere and genuine religious expression which, all historians now admit, literally rescued all of Jewry from certain annihilation. He wrung a blessing from a curse. He found the good in the evil. He saw opportunity in catastrophe. He knew the meaning of "ma tovu."

Jewish history is rich in such examples of making the best of the worst, of transforming the curse into a blessing. The Temple and its sacrificial service was destroyed, so our forefathers reacted to the catastrophe and found new avenues for religious expression in prayer, the "sacrifice of the heart." Jerusalem and its schools were ruined, so they decided that Torah is unprejudiced in its geography, and they built Yavneh, where they accomplished even more than in Jerusalem. British Foreign Minister Ernest Bevin refused to permit 100,000 Jewish refugees to immigrate into Palestine, so, having no choice, we proclaimed and built a State of

2. Sabbatai Zevi and Jacob Frank.

Israel for over a million Jews. Remember the mourning and sadness and gloom when Bevin refused us? And remember our joy and thrill in May of 1948 when the State was declared? Blessing from a curse. We have never completely surrendered to curse. We have always poked around in its wreckage, found the spark we were looking for, and converted the whole curse into one great blessing. That is what is implied in reciting "ma tovu" as the opening chord of our prayers. God, continue that power within us. Let us make the best of the worst - blessing from curse.

Perhaps one of the most outstanding examples of a human being who was able to transform curse to blessing is the renowned Jewish philosopher Franz Rosenzweig, who died in 1929. Rosenzweig was a German Jew, an assimilationist, who was profound, scholarly, and sincere in his intellectual pursuits. He is the one who, concluding that he was going to convert to Christianity, decided to follow the historical process, and so attempted to acquaint himself with Judaism as a stepping stone to his new faith. Interestingly, he experienced a great religious feeling during the Ne'ila service on Yom Kippur in some small Orthodox synagogue in Germany, and thereafter became one of the leading Jewish philosophers of our time, a man who attracted many great students and colleagues and, in his criticism of Reform, led people back to our origins. Rosenzweig was an extremely active man. He was a thrilling and popular lecturer. He was a talented speaker, writer, and administrator, as well as thinker. But, at the prime of his life, in 1922, tragedy struck. In the wake of a cerebral hemorrhage came partial, and then complete, paralysis. The widely traveled searcher could not move. The able lecturer could not speak. The writer could not move his hands, could hardly even dictate notes. Surely, this should have killed him. Surely, this should have marked the end of a fruitful and promising career. But no - Rosenzweig had rediscovered Judaism, and with it its inarticulate but very real insights. And so he learned to wring fortune from this misfortune. He dictated numerous letters, scholarly articles, and books to his wife by virtue of a special machine. His wife would turn a dial, with the alphabet, and he would nod ever so slightly at the letter he wanted. Thus, mind you, were letters, articles, diaries, and books written!

Nor was this only a flurry of panic activity, something to "make him forget." No, it was a state of mind, it was the Jewish genius ever

seeking the "spark" in the "shell," the blessing in the curse. Shortly after the onset of illness, he wrote the following: "If I must be ill, I want to enjoy it. In a sense, these two months have been quite pleasant. For one thing, after a long spell, I got back to reading books." This from a man who couldn't move a limb, and who couldn't pronounce one consonant intelligibly! And listen now to what the same man wrote seven years later, just before his death: "I read, carry on business... and, all in all, enjoy life... besides, I have something looming in the background for the sake of which I am almost attempted to call this period the richest of my life... it is simply true: dying is even more beautiful than living." What a conversion of curse to blessing!

It is so, and should be so, with every individual. Misfortunes, may they never occur, have their redeeming qualities. Death brings an appreciation of life. Tragedy can bring husband and wife, father and child, brother and sister, closer together and bring out dormant loves and loyalties. Failure can spur one on to greater successes than one ever dreamt of. In the inner shells of curse there lies the spark of blessing.

The aim and goal of prayer, as our Jewish sages have pointed out through the ages, is not to change God, but to change ourselves. We come before God as humble petitioners, terribly aware of our shortcomings, our inferiorities and our sins. Whoever prays truly knows that somewhere, sometimes, he or she has been caught in the web of curse. We feel tainted with evil. And so we pray. We pray and we want God to help us change ourselves. What sort of change is it that we want? The change from evil to good, from curse to blessing. We want to transform ourselves. That is the spirit of the prayerful personality.

And that is the reason for beginning the day of prayer and petition with "ma tovu." We enter the House of God which stands and survives despite and because of its ancient and modern enemies. The synagogue itself is the symbol of that transformation. We begin now to pray, with the object of such transformation in ourselves. Hence, "ma tovu."

How good. Indeed, not only good, but how fortunate is a people who can forever hope and smile, knowing that even if, Heaven forbid, curse could be its lot, it will wring out of it every drop of blessing. This, indeed, is the greatest blessing. "Ma tovu." "How good."

ישראל ומשיח ישלוט על כל העולם ולזה אמר
 בדוד כוכב שאינו אלא כמו כוכב שמאיר
 במקומו ועל משיח אמר שבט שמושל על כל
 העולם בשבט מושלים (ג) שמלכות דוד באה ע"י
 שעמי הארץ בקשו מלך בימי שמואל כמ"ש
 בסנהדרין כי ע"ה קלקלו והקדימו על ידיהם
 ועי"ז הוכרח שמואל להמליך את שאול ודוד
 משא"כ משיח ימלוך כשיגיע זמן המלוכה ואז
 ימלוך ע"י כולם גם ע"י הת"ח שזו עיקר מצות
 מינוי מלך וכבר כתב רבנו בחיי בפ' ויחי דיעקב
 נקרא ע"ש עמי הארץ, וישראל נקרא ע"ש הת"ח,
 ולכן אמר בדוד מיעקב ובמשיח אמר מישראל.

ז. דרך כוכב מיעקב וקם שבט מישראל. כי
 הרמב"ם פ"א ממלכים ה"א דרך כוכב מיעקב
 זה דוד וקם שבט מישראל זה משיח וכ"ה
 במדרש אגדה. וצריך טעם למה על דוד אמר
 דרך כוכב מיעקב ועל משיח אמר וקם שבט
 מישראל. וי"ל שבא לבאר ג' הבדלים שבין דוד
 למשיח, (א) שדוד מתחלה כשנמשח לא מלך כלל
 ודק אח"כ התחיל למלוך על יהודה ז' שנים
 ואח"כ מלך על כל ישראל אבל משיח ימלוך
 קיד על כולם ולזה אמר בדוד דרך כבוד הדוד
 לאטו עד שמגיע ועל משיח אמר וקם שמיד קם
 על מקומו, (חילוק ב') שדוד לא מלך אלא על

(10)
 סנדו
 6 (2) 3

וירא פינחס בן אלעזר בן אהרן הכהן ויקם מתוך העדה ויקח רמח בידו
 (כה, ז)

השני תעשה בין הערבים' (כמדובר כה, ד)
 זה כלל גדול בתורה. עמד בן עזאי על
 רגליו ואמר כן מסתבר, שהרי נאמר
 (שמות כה, ט) 'ככל אשר אני מראה אותך
 את תבנית המשכן ואת תבנית כל כליו
 וכן תעשו'. המדרש הזה צווה ואומר
 ודשוני וחיו, שהרי אף ששתי שיטות
 הראשונות אפשר להבין משום ש"שמע
 ישראל' היא אמונת ה', וכן 'ואהבת
 לרעך כמוך' שהוא אהבת ישראל, הם
 יסודות התורה, מכל מקום השיטה
 השלישית תמוהה, איך ניתן להיאמר
 ש'את הכבש אחד וגו' הוא מיסודות
 התורה? ובמיוחד קשה, שהרי נראה
 שהמדרש מסיק להכריע כשיטה
 השלישית התמוהה כמו שאמרו וכן
 מסתבר, גם הראיה שהביא בן עזאי
 לשיטה השלישית מן הפסוק 'ככל אשר
 אני מראה אותך' אינו מובן כלל.

יש להבין, למה הוצרך הכתוב לתיבת
 'בידו', שהרי היה די באמרו ויקח
 רמח' ומובן מאליו שלקחו בידו.

בפסוק שלפניו (שס, ו) כתוב 'והנה איש
 מבני ישראל בא ויקרב אל
 אחיו את המדינית לעיני משה ולעיני כל
 עדת בני ישראל והמה בכים פתח אהל
 מועד'. ואיתא במבגום יונתן על פסוק
 זה: ואינון בכיין וקריין שמע. ונראה
 שבא לתרץ למה לא הגיבו העדה כמו
 שהגיב פנחס? ומתרץ, שהיה מפני
 שחיו עסוקים במצות קריאת שמע. אבל
 קשה שממה נפשך, אם היה זמן קריאת
 שמע, למה לא היה גם פנחס קורא את
 שמע. ואם לא היה זמן קריאת שמע,
 למה היו הם קוראים את שמע?

איתא במדרש פליאה (הובא בחתם סופר
 פ'רשת קדושים ע"פ ואהבת לרעך),
 חד אמר 'שמע ישראל ה' אלהינו ה'
 אחד (דברים ו, ד) זה כלל גדול בתורה,
 וחד אמר 'ואהבת לרעך כמוך' (ויקרא יט,
 יח) זה כלל גדול בתורה, וחד אמר 'את
 הכבש אחד תעשה בבקר ואת הכבש

(16)
 שכי
 אלגמ

איתא בגמרא (תענית ד, א): אמר ר'
 שמואל בר נחמני אמר ר' יונתן,
 שלשה שאלו שלא כהוגן, לשנים
 השיבום כהוגן וכו' ואלו הן, אליעזר

(6)

של (12) ס

שרי אלפים

בלק

לכנו על
בלבנו, שהאמונו
מספקת
אנו לה
ישראל
לעשות כ

ואהבת לרעך כמוך, אבל כשבא
למעשה לא ניכרת כלל קבלתם זו
ליתוך מעשיהם. וכן תמצא ברוב בני
אדם אם תשאלם 'מהו הכלל הכי גדול
בתורה?' יאמרו לך ואהבת לרעך כמוך
ויסבירו לך החשיבות והנחיצות של
אהבת ישראל, אבל אם רק יפגע
מישהו בכבודם, ירדו עמו לחייו,
וישנאו אותו שנאת מות. כי קשה להם
להגשים 'ואהבת לרעך כמוך' מן הכח
|| אל הפועל, ונשאר אהבת ישראל
שלהם בלבם.

עבד אברהם וכו' דכתיב (בראשית כד, יד)
'והיה הנער אשר אמר אליה הטי נא
כדך ואשתה ואמרה שתה וגם גמליך
אשקה אתה הכחת לעבדך ליצחק וגו'.'
יכול אפילו חיגרת אפילו סומא? השיבו
לו כהוגן ונודמנה לו רבקה. והקשו
6 התוספות (ד"ה יכול) ואם תאמר היכי
קאמר דשאל אליעזר שלא כהוגן, והא
לא אמר אלא 'אשר אמר אליה הטי נא
כדך', ואם יראה שתהא חיגרת או סומא
|| לא יאמר לה. ונדחקו התוספות לתרץ
דברי הגמרא. ואם ניתנה רשות, חשבתי
לתת עוד טעם למה היתה שאלת
אליעזר שלא כהוגן.

והנה
רמ"ח ח
(אורח חיי
לפרש ז
מעשה ז
הקריאת
מן הכח
שראו ל
כל העד
פינוש
באותה
שמע' וז
לקח א
ממקיינ
ונראה

והשתא מוכנים דברי המדרש, שאף
על פי שבודאי צדקו דברי
האומרים ש'שמע ישראל' ו'ואהבת
|| לרעך כמוך' הם כלל גדול בתורה, מכל
מקום, אומרת השיטה השלישית, אינו
דל אם נשארת האמונה במוח והאהבה
בלב, אלא 'את הכבש אחד תעשה בבקר
ואת הכבש השני תעשה בין הערבים' -
ו'שצריך שיהיה ליהודי מסירת נפש
תמידית לקיים במעשה את אמונתנו
ב'אחד' ואת אהבתנו עבור 'השני', כי
אם נשארת האמונה במוח והאהבה
בלב, ואינה יוצאה מן הכח אל הפועל,
איננה שוה כלום.

דחנה רואים אנו איך שכולנו
16 מקבלים על עצמינו עול
מלכות שמים פעמים בכל יום כשאנו
אומרים 'שמע ישראל ה' אלהינו ה'
אחד', ואנו מכריזים בזה שאנו
מאמינים באמונה שלימה שהבורא
ב"ה מלא כל הארץ כבודו, ורואה
ו'נדע את כל מעשינו ומחשבותנו.
אבל דא עקא, שברוב בני אדם לא
ניכרת אמונה זו מתוך מעשיהם, כי
במשך היום כשעוברים עליהם נסיונות
ו'החיים, קשה להם להגשים אמונה זו
ו'להוציאה מן הכח אל הפועל,
ונשארת האמונה רק במוחם.

ועל זה מביא בן עזאי ראייה מן הקרא
ב'פרשת תרומה, 'ועשו לי מקדש'
- השי"ת מבקש ממנו שנכניס אותו
למוחנו על ידי אמונתנו בו ית'. 'ושכנתי
ל' בתוכם' - השי"ת רוצה לשכון בתוך

ובן הדבר ממש בענין אהבת ישראל.
שהרי יש בני אדם האומרים כל
בקר 'הריני מקבל עלי מצות עשה של

7

של

בלק

פ"מ

אשקה אתה הכחת לעבדך ליצחק.
 אליעזר חלה את הצלחתו במה
 ש'תאמר הנערה שתה וגם גמליך
 אשקה מבלי שתקיים מה שאמרה. וזהו
 שלא כהוגן, כי אין אמירה שזה כלום
 בלא עשייה, אלא הוה ליה לתלות את
 הצלחתו באם 'תעשה' כשאלתו, ולא
 באם 'תאמר'.

לבנו על ידי האהבת ישראל השרויה
 בלבנו, אבל מסיק קרא: וכן תעשו -
 שהאמונה בה' והאהבת ישראל אינה
 מספקת אם איננה למעשה, אלא צריכים
 אנו להוציא את אמונתנו ואהבת
 ישראל שלנו מן הכח אל הפועל,
 לעשות כפי האמונה אשר במוחנו וכפי
 האהבה אשר בלבנו.

שבא
 זו
 בני
 גדול
 מן
 של
 יפגע
 חייו,
 להם
 הכח
 יראל

ואפשר לומר לפי כל הנ"ל, שבית
 המקדש הראשון היה בנוי על
 בסיס של 'שמע ישראל ה' אלהינו ה'
 אחד, ועל כן כשעזבו את אמונתם
 ועבדו עבודה זרה נחרב בית ראשון.
 בית המקדש השני היתה בנויה על בסיס
 של 'ואהבת לרעך כמוך', ועל כן נחרב
 בעון שנאת חנם. ובית השלישי יבנה
 במהרה בימינו על בסיס של 'את הכבש
 אחד תעשה בבקר ואת הכבש השני
 תעשה בין הערבים'. ועל כן עלינו
 לעבוד על עצמינו לחזק את אמונתנו
 בה' במוחנו ואת אהבת ישראל בלבנו,
 ולהוציא את האמונה ואת האהבה תמיד
 מן הכח אל הפועל בבחינת 'ויקח רמח
 בידו' לעשות כאמונתנו ואהבתנו, ועל
 ידי נזכה לבנין בית המקדש השלישי
 בקרוב בביאת משיח צדקנו במהרה
 בימינו אמן.

והנה אפשר לומר שקריאת שמע
 נקראת רמח, מאחר שיש בה
 רמ"ח תיבות כמבואר בשולחן ערוך
 (אורח חיים סימן סא סעיף ג). ולפי זה נראה
 לפרש הכתוב, שכשראה פנחס את
 מעשה זמרי, 'ויקח רמח' - לקח את
 הקריאת שמע שלו בידו - הוציא אותה
 מן הכח אל הפועל, לעשות את מה
 שראוי לעשות במצב כזה. מה שאין כן
 כל העדה היו רק 'קוראים את שמע',
 פירוש, לא שהיו קוראים את שמע
 באותה שעה, אלא שהם היו 'קוראי
 שמע' ולא 'מקיימי שמע' בעוד שפנחס
 לקח את 'הרמ"ח בידו' - להיות
 ממקיימי שמע ולא רק מקוראי שמע.
 ונראה שמטעם זה היתה שאלת
 אליעזר שלא כהוגן, שהרי
 אמר 'יהיה הנער אשר אמר אליה הטי
 נא כרך ואשתה ואמרה שתה וגם גמליך

שאף
 יברי
 הבת
 מכל
 אינו
 הבה
 בקר
 'ם -
 נפש
 תינו
 כי
 הבה
 ועל,
 קרא
 'דש'
 גותו
 בנתי
 תוך

(8)